

การสำรวจความคิดเห็นของเภสัชกรโรงพยาบาล ต่อปัญหายาเหลือใช้

ยาเหลือใช้เป็นปัญหาสำคัญในปัจจุบันทั้งด้านผลกระทบต่อระบบสาธารณสุข ในแง่การจัดการที่ดี และมูลค่ายาที่สูญเสียไป รวมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องมาจากการกำจัดยาเหล่านี้ด้วยวิธีการที่ไม่เหมาะสม ทำให้ตรวจพบการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์ยาในสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งยาปฏิชีวนะ ยาแก้ปวดและยาในโรคเรื้อรังต่างๆ การที่มียาเหลือใช้ในครัวเรือนในปริมาณที่มากเกินไปจนความจำเป็นส่งผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อม เนื่องจากยาเหล่านี้ต้องถูกทิ้งเป็นจำนวนมาก โดยที่ประชาชนยังไม่มีความรู้ และขาดความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาหรือผลเสียที่เกิดจากการปนเปื้อนของยาดังกล่าวในสิ่งแวดล้อม รวมถึงหน่วยงานภาครัฐเองก็ยังไม่มียุทธศาสตร์หรือแนวทางจัดการยาที่เหลือจากการใช้หรือหมดอายุเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ยึดเป็นแนวทางที่ถูกต้อง แม้ว่าจะมีการดำเนินงานปฏิรูประบบบริการสุขภาพและระบบยาแห่งชาติก็ตาม ยังคงพบว่าสาเหตุหลักที่สำคัญซึ่งส่งผลให้เกิดยาเหลือใช้คือการครอบครองยาเกินจำเป็นของผู้ป่วย และความไม่ร่วมมือในการใช้ยา รวมถึงการขาดความตระหนักถึงมูลค่าที่สูญเสียไป และยังพบอีกว่างานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นศึกษาในแง่ขนาดของปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากความไม่ร่วมมือในการใช้ยาของผู้ป่วยเป็นหลัก แต่สถานการณ์ของปัญหายาเหลือใช้ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ ในขณะที่งานวิจัยในมุมมองของผู้มีหน้าที่โดยตรงด้านการแก้ไขปัญหายาเหลือใช้คือตัวเภสัชกรเอง ยังไม่มีผู้รวบรวมหรือศึกษาก่อนหน้านี้ ทั้งในแง่ความคิดเห็นของ

เภสัชกรต่อปัญหา การตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา ประโยชน์ของการจัดการปัญหานี้ สิ่งสนับสนุน และอุปสรรค อีกทั้งยังมีประเด็นเรื่องความหลากหลายของรูปแบบหรือกิจกรรมในการแก้ปัญหาที่โรงพยาบาลได้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันด้วย

งานวิจัยนี้จึงดำเนินการขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของเภสัชกรโรงพยาบาล ผู้รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการปัญหายาเหลือใช้ และรวบรวมรูปแบบ/กิจกรรมการแก้ปัญหาที่ลงมือปฏิบัติจริง ณ ปัจจุบัน รวมถึงอุปสรรคในแก้ไขปัญหาดังกล่าว ประชากรเป้าหมายของการสำรวจคือเภสัชกรที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลทั่วประเทศ ครอบคลุมถึงเภสัชกรที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงกลาโหม และกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจความคิดเห็นของเภสัชกรเกี่ยวกับปัญหายาเหลือใช้ในรูปแบบ google form ที่แปลงเป็นลิงค์ด้วยรหัสคิวอาร์แนบไปพร้อมจดหมายนำส่งและเอกสารชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของงานวิจัย ข้อมูลทั่วไปของเภสัชกรที่กรณาทอบกลับคือ ส่วนใหญ่เป็นเภสัชกรที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 20 ปีและปฏิบัติงานบริการจ่ายยาที่โรงพยาบาลระดับทุติยภูมิระดับต้น ในแง่ของการศึกษาที่เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อประโยชน์ของการแก้ปัญหายาเหลือใช้พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุดว่าจะก่อประโยชน์ด้านความปลอดภัยต่อผู้ป่วย ทำให้ทราบว่าผู้ป่วยให้ความร่วมมือในการใช้ยาหรือไม่ มีความเกี่ยวข้องกับงบประมาณการจัดซื้อยา และถ้ากำจัดยาเหลือใช้อย่างถูกวิธีจะไม่ก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม สำหรับรูปแบบและกิจกรรมที่เภสัชกรใช้ในการจัดการปัญหา ยาเหลือใช้ ส่วนใหญ่เป็นการรณรงค์ให้ผู้ป่วยนำยาเหลือใช้มาทุกครั้งที่พบแพทย์ รณรงค์การกำจัดให้ถูกวิธี สร้างความตระหนักต่อผู้ป่วย ตลอดจนสร้างความตระหนักให้ผู้สั่งใช้ยา กิจกรรมรองลงมาคือ การรณรงค์ให้นายาหมดอายุไปทิ้งให้ถูกที่ หรือบริจาคยาเหลือใช้ที่ยังไม่หมดอายุไปยังหน่วยงานที่ยินดีรับบริจาค กิจกรรมที่ยังไม่ได้ทำมากนัก ได้แก่ การจัดให้มีโปรแกรมบันทึกยาเหลือใช้เพื่อการบริหารจัดการยาของผู้ป่วย และการรณรงค์ในชุมชน ความคิดเห็นของเภสัชกรต่อการจัดการยาเหลือใช้ เห็นด้วยค่อนข้างมากที่ต้องมีการจัดการปัญหายาเหลือใช้ โดยมุ่งเน้นที่ความปลอดภัยในการใช้ยาของผู้ป่วย และมีความเต็มใจในการปฏิบัติโดยไม่ได้มองว่าเป็นภาระงานที่ต้องทำเพิ่มขึ้น เภสัชกรผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยน้อยกว่าปัญหาและอุปสรรคของการจัดการปัญหาขึ้นอยู่กับองค์กร ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานหรือทีมเพื่อนร่วมงาน แต่กลับค่อนข้างเห็นด้วยว่า อุปสรรคอาจเป็นเรื่องความร่วมมือในการใช้ยาของตัวผู้ป่วยเองเป็นสำคัญ ผู้ป่วยเองยังไม่ตระหนักถึงการกำจัดยาเหลือใช้และยาหมดอายุให้ถูกวิธี อีกทั้งไม่ทราบถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเห็นด้วยมากที่สุดในด้านอัตรากำลังของเภสัชกรในการปฏิบัติงานนี้อาจยังไม่ค่อยเพียงพอที่จะทำได้อย่างต่อเนื่องและเกิดประสิทธิภาพ

ผลการศึกษาความคิดเห็นของเภสัชกรต่อปัญหายาเหลือใช้ที่รวบรวมได้ทำให้ทราบว่า การจะแก้ไขปัญหานี้ให้เป็นรูปธรรมและเป็นระบบนั้น ไม่สามารถทำได้โดยเภสัชกรตามลำพัง ภาพรวมของแนวทางการแก้ปัญหาต่อบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเหลือใช้ สรุปได้ คือ 1) ผู้ป่วยควรตระหนัก รู้ค่าและร่วมมือในการใช้ยา หมั่นตรวจดูอายุของยา ต้องกำจัดการอย่างถูกวิธี และมีส่วนร่วมในชุมชน 2) ทีมผู้รักษาผู้ป่วย ควรหมั่นทบทวนความเหมาะสมในการใช้ยา ตรวจสอบจำนวนยา รณรงค์เรื่องนี้ให้สม่ำเสมอ วิเคราะห์สาเหตุและแก้ไขปัญหามาให้ตรงจุด ประสานกับชุมชนในการเยี่ยมบ้าน 3) ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านนโยบายและการคลังสุขภาพ ควรออกมาตรการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับโปรแกรมจัดการยาเหลือใช้ในโรงพยาบาล

คณะผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ ต่อเภสัชกรทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าตอบแบบสำรวจกลับมา จนทำให้การศึกษานี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ศูนย์วิชาการเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยา และมหาวิทยาลัยสยาม

